

अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव.

द्वितीय वर्ष कला
अभ्यासक्रम

नाट्यशास्त्र सामान्य (G-2)
तृतीय व चतुर्थ सत्र

अभ्यासक्रम
द्वितीय वर्ष कला - अभ्यासक्रम
नाट्यशास्त्र - सामान्य (G - २)
तृतीय व चतुर्थ सत्र

सदर अभ्यासक्रमाचा उद्देश नाटक या सादरीकरणाच्या कलेचे (Performing Art) शिक्षण सर्वसामान्या विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचवणे हे आहे.कलेचा अभ्यास करतांना कलेच्या उगमापासून ते विकासापर्यंत सर्व दृष्टीकोनातून अभ्यास होणे गरजेचे आहे.त्यानुसार या अभ्यासक्रमात सर्वांगीण विचार केलेला आहे.नाट्यशास्त्र हा विषय सामान्य स्तरावर शिकवितांना नाट्यकलेच्या सर्व शाखांचा ढोबळमानाने अभ्यास यात आखलेला आहे.सदर अभ्यासक्रम एकूण १०० गुणांचा असेल त्यात प्रथम सत्रात सैद्धांतिक भागासाठी १० गुण अंतर्गत , ४० गुण बहिस्थसाठी आहेत , तर द्वितीय सत्रात प्रात्याक्षिकांसाठी १० गुण अंतर्गत व ४० गुण बहिस्थसाठी असतील.सदर अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यासाठी दोन्ही सत्रांच्या मिळून ९० तासिका अपेक्षित आहेत.प्रत्येक सत्रात ४५ तासिका आहेत.

तृतीय सत्र
सैद्धांतिक विभाग

अभ्यासक्रमातील घटक :-

- १) मराठी रंगभूमीचा इतिहास - इ.स. १८४३ ते इ.स. १९६०
- २) साहित्यमूल्य सादरीकरणाच्या दृष्टीकोनातून नाटकांचा अभ्यास

नाटकाचे नाव	लेखक	भाषा
अश्रूंची झाली फूले	वसंत कानेटकर	मराठी
मृच्छकटीक	क्षुद्रक	संस्कृत
आधे - अधुरे	मोहन राकेश	हिंदी

- ३) मराठी लोककलांच्या सादरीकरणाच्या दृष्टीने अभ्यास :- गोंधळ , किर्तन ,वही.
- ४) रस परिपोषाच्या दृष्टीकोनातून , भारतीय शास्त्रीय रागांचा अभ्यास :-
भूपाली, दुर्गा, सारंग, देस.
- ५) भरतमुनींच्या नाट्यशास्त्रानुसार अभिनयाची प्राथमिक तत्वे.
- ६) वेशभूषा म्हणजे काय ? भूमिका आणि वेशभूषा यातील परस्पर संबंध.
- ७) रंगभूषा म्हणजे काय ? भूमिका आणि रंगभूषा यातील परस्पर संबंध.
- ८) दिग्दर्शक म्हणजे काय ? दिग्दर्शन या संकल्पनेचा जागतिक रंगभूमीवर झालेला विकास.
- ९) नाट्यनिर्मितीच्या खर्चाचे अंदाजपत्रक.

चतुर्थ सत्र

प्रात्यक्षिक :-

- १) प्रकाश योजना साहित्याची माहीती मिळविणे.
- २) अश्रुंची झाली फुले, मृच्छकटीक, आधे-अधुरे या नाटकातील पात्रांच्या वेशभुषा कार्याची माहीती जाणुन घेणे.
- ३) वही, गोंधळ, किर्तन या लोककलांचे व्यक्तीगत सादरीकरण.
- ४) रंगभुषा साहित्याचा सविस्तर अभ्यास, व प्रत्यक्ष सादरीकरण.
- ५) मराठी संगीत नाटकातील निवडक नाट्यप्रवेशाचे प्रत्यक्ष सादरीकरण.

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
द्वितीय वर्ष कला
नाट्यशास्त्र- सामान्य (G- २)नाट्यशास्त्र

वेळ २ तास

एकूण गुण ४०

(सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत)

प्र. १ ला.	-	दिघोत्तरी प्रश्न किंवा दिघोत्तरी प्रश्न	१०
प्र. २ रा.	-	लघुत्तरी प्रश्न (३ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे अपेक्षित)	१०
प्र. ३ रा.	-	टीपा लिहा (३ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे अपेक्षित)	१०
प्र. ४ था.	-	थोडक्यात उत्तरे लिहा. (७ पैकी ५ प्रश्नांची तीन-चार वाक्यात उत्तरे लिहिणे अपेक्षित)	१०

समकक्ष विषय सूची

जूना अभ्यासक्रम नाट्यशास्त्र सामान्य (G- २)	नवा अभ्यासक्रम नाट्यशास्त्र सामान्य (G- २) प्रथम व द्वितीय सत्र
--	---

संदर्भ ग्रंथ

मराठी रंगभूमीचा इतिहास
भरतमूनीचे नाट्यशास्त्र
संगीताने गाजलेली रंगभूमी
नाटकातील मिथक
नाट्यनिर्मिती -
भारतीय रंगमंच -
रंगभूषा -
मराठी नाटक -
लोकधर्मी महाराष्ट्र -
नाट्यव्यवहार -
नेपथ्याची गोष्ट -
अभिनय कसा करावा -

श्री. बनहट्टी
गोदावरी केतकर
बाबुराव जोशी
राजू नाईक
यशवंत केळकर
आर्य रंगाचर्घ
भावे प्रभाकर
माधव मनोहर
हिरामण लांजे
प्रा.आपटे वा.शि
बापू लिमये
दिनानाथ टाकाळकर

अंतरी ढेटवू ज्ञानज्योत

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव.

द्वितीय वर्ष कला
अभ्यासक्रम

नाट्यशास्त्र विशेष
(S-1) अभिनय
(S-2) नाट्यतंत्र
तृतीय व चतुर्थ सत्र

अभ्यासक्रम
द्वितीय वर्ष कला - अभ्यासक्रम
नाट्यशास्त्र - विशेष (S-१) अभिनय
(S-२) नाट्यतंत्र

नाट्यशास्त्र विशेष शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी कलेच्या उपअंगानुसार सदर अभ्यासक्रम तयार करण्यात आलेला आहे. द्वितीय वर्ष कला या वर्गात शिकणाऱ्या नाट्यशास्त्र विशेष अभ्यासक्रमासाठी जे दोन विषय (नाट्यशास्त्र S - १) व (नाट्यशास्त्र S- २) यानुसार अभिनय व नाट्यतंत्राचा सुक्ष्मरित्या अभ्यास या अभ्यासक्रमातून अपेक्षित आहे. त्यानुसार अभ्यासक्रमाची मांडणी करण्यात आलेली आहे.

सदर दोन्ही अभ्यासक्रम एकूण १०० गुणांचा असेल, त्यात तृतीय सत्रात सैद्धांतिक भागासाठी १० गुण अंतर्गत , ४० गुण बहीस्थसाठी आणि चतुर्थ सत्रात प्रात्यक्षिकासाठी १० गुण अंतर्गत व ४० गुण बहिस्थसाठी असतील. सदर अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यासाठी प्रत्येकी ९० तासिका अपेक्षित आहे.

-: द्वितीय वर्ष कला अभ्यासक्रम :-
तृतीय सत्र - सैद्धांतिक विभाग
अभ्यासक्रमातील घटक :

भाग - १

- १) अभिनय म्हणजे काय ? अभिनयाची प्राथमिक तत्वे.
- २) नट आणि त्याचे शरीर
- ३) शरीराची ठेवण
- ४) हावभाव
- ५) मंचीय व्यवहार
- ६) आवाज व भाषण
- ७) भूमिकेचे विश्लेषण

भाग - २

- ८) लोककलेतील अभिनय - तमाशा, जत्रा, भवई, रामलिला.
- ९) विविध नाट्यशैलीतील अभिनय
- १०) भारतीय रंगभूमीवरील निवडक नटांच्या अभिनय शैलीचा अभ्यास :

मराठी	राष्ट्रीय
बालगंधर्व	नसरुद्दीन शाह
डॉ. श्रीराम लागू	परेश रावल
विक्रम गोखले	विजया मेहता

चतुर्थ सत्र - प्रात्यक्षिक

- १) वाचिक अभिनय - मराठी, हिंदी, इंग्रजी व संस्कृत नाटकातील प्रत्येकी ३ नाट्य उतरांचा अभिनयाच्या दृष्टीकोनातून अभ्यास.
- २) मूक अभिनय - मुक अभिनयातून कथेचे सादरीकरण (वेळ ५ मि.)
- ३) उस्फूर्त सादरीकरण - सांघिक सहभाग
- ४) एक व्यक्ती - बहुपात्री अभिनय (३ सादरीकरण)
- ५) वेगवेगळ्या भूमिकेच्या दृष्टीकोनातून रंगभूषेचा सराव.
(प्रात्यक्षिक परीक्षेत लेखी सोबत दृश्य -श्राव्य माध्यमातून सादरीकरण आवश्यक आहे.)

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
द्वितीय वर्ष कला
नाट्यशास्त्र- विशेष अभिनय (S - १)

वेळ २ तास

एकूण गुण ४०

प्र. १ला.	-	(सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत) दिघोत्तरी प्रश्न किंवा दिघोत्तरी प्रश्न	१०
प्र. २रा.	-	लघुत्तरी प्रश्न (३ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे अपेक्षित)	१०
प्र. ३रा.	-	टीपा लिहा (३ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे अपेक्षित)	१०
प्र. ४था.	-	थोडक्यात उत्तरे लिहा. (७ पैकी ५ प्रश्नांची तीन-चार वाक्यात उत्तरे लिहीणे अपेक्षित)	१०

समकक्ष विषय सूची

जूना अभ्यासक्रम	नवा अभ्यासक्रम
नाट्यशास्त्र- विशेष अभिनय (S-१)	नाट्यशास्त्र- विशेष अभिनय (S-१) तृतीय व चतुर्थ सत्र

अभ्यासक्रम
द्वितीय वर्ष कला - अभ्यासक्रम
नाट्यशास्त्र - विशेष (S-२) नाट्यतंत्र

तृतीय सत्र - सैद्धांतिक विभाग

अभ्यासक्रमातील घटक :

भाग - १

- १) स्वातंत्र्योत्तर काळातील मराठी रंगभूमीवरील नेपथ्य रचनेचा इतिहास.
- २) रंगमंचाचा भूगोल व स्थायी नेपथ्य
- ३) नाटक आणि नेपथ्य यांचा परस्पर संबंध
- ४) नेपथ्यकाराची कार्यपध्दती
- ५) विविध नाट्यशैलीनुसार नेपथ्य रचनेचा अभ्यास

भाग - २

- ६) पार्श्वसंगीत - प्रत्यक्ष आणि ध्वनीमुद्रित पार्श्वसंगीत
- ७) ध्वनी संकेत : ध्वनी संकेत निर्मिती व परिणाम
- ८) ध्वनी मुद्रण व संयोजनाच्या साहित्याचा व तंत्राचा अभ्यास

चतुर्थ सत्र - प्रात्यक्षिक

- १) प्रकाश योजना, नेपथ्य, पार्श्वसंगीत ध्वनीमुद्रण व इतर नाट्यनिर्मिती कार्यसाठी संगणकाचा वापर.
- २) नाटकाच्या शैलीनुसार विविध नेपथ्याचे आराखडे तयार करणे.
- ३) आवश्यक नेपथ्य साहित्याची निर्मिती प्रक्रीया
अभ्यासणे, फ्लॅट, विंग, लेव्हल, डायस, रोमस, फ्लॅटफॉर्म
- ४) प्रकाश आयोजनाचा तक्ता तयार करणे.
- ५) पार्श्वसंगीत व ध्वनीसंकेत आयोजनाचा तक्ता तयार करणे.

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
द्वितीय वर्ष कला
नाट्यशास्त्र- विशेष नाट्यतंत्र (S - २)

वेळ २ तास

एकूण गुण ४०

		(सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत)	
प्र. १ला.	-	दिघोत्तरी प्रश्न किंवा दिघोत्तरी प्रश्न	१०
प्र. २रा.	-	लघुत्तरी प्रश्न	१०
प्र. ३रा.	-	(३ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे अपेक्षित) टीपा लिहा	१०
प्र. ४था.	-	(३ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे अपेक्षित) थोडक्यात उत्तरे लिहा.	१०
		(७ पैकी ५ प्रश्नांची तीन-चार वाक्यात उत्तरे लिहीणे अपेक्षित)	

समकक्ष विषय सूची

जुना अभ्यासक्रम	नवा अभ्यासक्रम
नाट्यशास्त्र- विशेष नाट्यतंत्र (S-२)	नाट्यशास्त्र- विशेष नाट्यतंत्र (S-१) तृतीय व चतुर्थ सत्र

संदर्भ ग्रंथ

मराठी रंगभूमीचा इतिहास
भरतमूनीचे नाट्यशास्त्र
संगीताने गाजलेली रंगभूमी
नाटकातील मिथक
नाट्यनिर्मिती -
भारतीय रंगमंच -
रंगभूषा -
मराठी नाटक -
लोकधर्मी महाराष्ट्र -
नाट्यव्यवहार -
नेपथ्याची गोष्ट -
अभिनय कसा करावा -

श्री. बनहट्टी
गोदावरी केतकर
बाबुराव जोशी
राजू नाईक
यशवंत केळकर
आर्य रंगाचर्घ
भावे प्रभाकर
माधव मनोहर
हिरामण लांजे
प्रा.आपटे वा.शि
बापू लिमये
दिनानाथ टाकाळकर